

УДК: 811.11'25

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

І. В. Дворецька

Київ, Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»

iryna.dvoretska@ua.fm

В даній роботі досліджуються англійські фразові дієслова як особливі утворення англійської мови. Оскільки фразові дієслова англійської мови є унікальним явищем, адже в нашій мові вони відсутні, виникає чимало труднощів щодо їх правильного розуміння та перекладу українською мовою. Тому лише знання мови оригіналу і перекладу не є достатнім. Фразові дієслова інколи плутають з простими дієсловами в поєднанні з прийменником. Тому в роботі наводяться визначення фразового дієслова, характерні ознаки, що відрізняють його від інших конструкцій. Наголошується на основних проблемах перекладу поєднань такого типу та їх подолання. Дуже важливо при перекладі дотримуватися того ж стилю, враховувати прагматичні особливості, оскільки реципієнти оригіналу та перекладу мають різний мовний досвід, ментальність та фонові знання. Наводяться основні прийоми перекладу фразових дієслів, взятих з англійського художнього твору та його українського перекладу.

Ключові слова: фразове дієслово, переклад, лексико-семантична трансформація, лексичний відповідник, генералізація, конкретизація.

Вступ. Фразові дієслова є особливим типом дієслів, що широко використовуються не лише в розмовній англійській мові, але і в юриспруденції, економіці та інших галузях. Оскільки дане мовне явище відсутнє в українській мові, ті, хто вивчає англійську мову, стикаються з певними труднощами, зокрема в перекладі українською мовою. Зазвичай доводиться шукати еквівалент для відтворення змісту фразового дієслова, а іноді на допомогу приходять цілі словосполучення. Тому для подолання цих проблем варто звернути увагу на те, що таке фразове дієслово, його ознаки, особливості перекладу.

Дослідженням фразових дієслів займалися як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, зокрема, Дж. Поуві, Л. П. Сміт, О. В. Кунін, Т. А. Левицька, А. М. Фітерман та інші, проте це не стало запорукою успіху при перекладі. В роботі також представлені думки стосовно перекладу таких вчених, як В. І. Карабан та Р. Кортні. Матеріалом дослідження слугували фразові дієслова, вжиті у творі англійського письменника Б. Шоу «Пігмаліон» та його перекладі українською мовою, що виконав О. Мокровольський.

Метою даної роботи є виявлення особливостей перекладу англійських фразових дієслів українською мовою.

Для досягнення поставленої мети у роботі вирішуються такі **завдання:** представити погляди науковців щодо визначення терміну «фразове дієслово»; його характерних рис, визначити та описати особливості перекладу дієслів даного типу, вилучених із художнього твору.

Визначення фразового дієслова, його характерні особливості. Термін «фразове дієслово» є похідним від слова «фраза», тобто, найменша одиниця синтаксису. Такі дієслова відрізняються від простих дієслів, оскільки містять у своєму складі двоє і більше елементів. Завдяки фразовим дієсловом мова набуває експресивності. До них належать дієслова *give in, turn off, cut down on* та інші. Разом із вживанням фразових дієслів мовлення стає більш природним, тому для вивчаючих англійську мову вони є важливими.

Дж. Поуві надає таке визначення фразового дієслова: це комбінація простого дієслова та адвербіального постпозитива, що представляє собою єдину семантичну і синтаксичну одиницю. Його можна замінити «простим» дієсловом, що і підтверджує, що фразове дієслово є семантичною єдністю. Проте деякі фразові дієслова неможливо замінити дієсловом, а лише словосполученням [7, с. 11]. Наприклад, фразове дієслово «*to take over something*» можна перекласти лише словосполученням «*брати на себе керування чимось*», а фразове дієслово *to take off* – одним словом «*злітати*».

Такий вчений як Л. П. Сміт вважає фразові дієслова найяскравішою характерною особливістю англійської мови. Фразові дієслова часто використовуються в розмовній мові, крім того, додають ідіоматичності мові, а також висловлюють думки і значення чіткіше [6, с. 23]. Здатність фразових дієслів емоційно і образно висловлювати найтонші відтінки думок і почуттів можна проілюструвати на прикладі двох речень з однаковим смислом. На нашу думку, перше речення є більш експресивним, а друге – нейтральним:

This weather gets me down. This weather depresses me. – Ця погода мене засмучує.

На думку Т. Р. Левицької та А. М. Фітерман, для іншомовних студентів фразові дієслова представляють неабияку складність. Оскільки студенти повинні виробляти навички, що сприятимуть розумінню фразових дієслів не лише при читанні чи прослуховуванні текстів, а також вони мають використовувати їх самостійно, долаючи труднощі їх сприйняття. До основних труднощів вони відносять такі:

1. Велика кількість і розмаїття англійських фразових дієслів.
2. Значення фразових дієслів є переносним.
3. Постпозитив може розриватися іншим словом [4].

Дуже важливо розрізняти фразове дієслово від простого. Тому варто розглянути класифікацію Р. Кортні, згідно з якою фразові дієслова мають певні ознаки і поділяються на такі типи:

1. Дієслова з прийменником чи прислівником, що є ідіоматичними висловами.

2. Дієслова, що вживаються лише з певним прийменником чи прислівником.

3. Поєднання дієслова з прислівником, що відповідають простому дієслову. Роль прислівника в таких реченнях – увиразнювати значення дієслова, а також додати відтінок завершеності чи тривалості до дії, що виражена дієсловом.

4. Дієслова з додатком “*it*”.

5. Зворотні дієслова з додатками “*myself*”, “*yourself*”, “*himself*” [2, с. 5].

Отже, для того щоб відрізнити фразове дієслово від звичайного, необхідно враховувати те, що:

1. Частка у фразовому дієслові наголошена.

2. Частку фразового дієслова можна перемістити в кінець речення.

3. Просте дієслово у складі фразового дієслова не може бути відокремлене від частки прислівником.

Стилістичний аспект є також дуже важливим в перекладі і його необхідно враховувати. О. В. Кунін виділяє дві групи фразеологічних одиниць, до яких він відносить і фразові дієслова:

1. Поєднання, які позбавлені особливих експресивних якостей (з нульовим стилістичним забарвленням), які використовуються в усіх функціональних стилях.

2. Поєднання, для яких характерні експресивні якості [3].

Згідно з вищесказаним, при перекладі потрібно враховувати, чи ми перекладаємо діалог розмовної мови, повний емоцій та почуттів, чи уривок з договору, позбавлений будь-якої експресивності.

Для того, щоб передати мовою перекладу значення фразового дієслова, сказаного в оригіналі, врахування лише стилістичних особливостей не достатньо. Також прагматика допомагає наблизити переклад до адекватного. Треба мати на увазі те, що реципієнт тексту оригіналу та тексту перекладу володіють різним мовним досвідом, етнічною ментальністю та фоновими знаннями. Для того, щоб досягнути комунікативної мети в перекладі, необхідна прагматична адаптація, ураховуючи всі вищезгадані особливості.

Правильний переклад англійських фразових дієслів також залежить від контексту, в якому вони використовуються. А щоб влучно і ясно перекласти, коли дослівний переклад не коректний, перекладач використовує трансформаційну модель перекладу.

Аналіз прийомів перекладу фразових дієслів. На матеріалі тексту «Пігмаліон» Б. Шоу [8] та його українського перекладу, виконаному О. М. Мокровольським [5] можна проілюструвати прийоми перекладу для передачі фразових дієслів українською мовою. Відповідно до проведеного дослідження фразових дієслів, встановлено, що найчастіше для перекладу поєднань цього типу перекладач віднаходив відповідники в мові перекладу, а саме: одне слово, яке вдало відбиває значення фразового дієслова в оригіналі. Можна провести паралель між перекладом фразовими дієслів англійської мови та дієслів з різними префіксами української мови. В українській мові не існує такого поняття, як «фразові дієслова», і тому для передачі значень ми вживаємо такі дієслова української мови, які найбільше відповідають значенню фразового дієслова. Наприклад:

– *rush in* – *вбігати*;

– *go back* – *вертатися*;

– *go away* – *іти геть*.

У багатьох випадках при перекладі був застосований прийом конкретизації значення слова. Цей прийом полягає в заміні слова в оригіналі

словом в мові перекладу з більш конкретним значенням. Слова, що мають загальне значення в оригіналі, можуть відповідати кільком словам з більш конкретними значеннями в тексті перекладу, тому використання в перекладі таких же загальних слів може бути неприйнятним для описуваної ситуації [1]. Це зумовлено тим, що для передачі значення фразового дієслова перекладачеві треба конкретизувати фразове дієслово, щоб точніше передати те, що було б втрачено або не зовсім зрозумілим при перекладі без використання засобу конкретизації. Наприклад:

- *come forward* – *виступати наперед*;
- *look up* – *випріщитися*.

Перекладаючи фразові дієслова, можна застосовувати генералізацію, що є протилежною конкретизації. Даний прийом полягає в заміні одиниці мови оригіналу з вузьким значенням одиницею мови перекладу, що має більш широке значення. В. І. Карабан стверджує, що застосування прийому генералізації може призводити до певної втрати інформації, і використовувати її слід обачно [1]. Серед опрацьованих фразових одиниць, велика кількість фразових дієслів була перекладена прийомом генералізації, оскільки значення фразового дієслова при перекладі стає ширшим та набуває іншої забарвленості. Наприклад:

- *hurry in* – *спішити*;
- *buy off* – *купити*;
- *walk off forward* – *прямувати*.

Висновки. У даній роботі розглядались особливості перекладу англійських фразових дієслів. Оскільки в нашій мові фразові дієслова відсутні, для тих, хто вивчає англійську мову, вони представляють певну складність. Правильне розуміння фразових дієслів та відтворення їх мовою перекладу є необхідним також і для діяльності перекладача. Разом із вживанням фразових дієслів мовлення стає більш природним, тому для вивчаючих англійську мову вони також є важливими. Оскільки фразові дієслова привертають увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, у роботі було розглянуто різні погляди щодо визначення фразових дієслів та його ознак. Ми опиралися на визначення, згідно з яким фразове дієслово є комбінацією простого дієслова з адвербіальним постпозитивом, що є семантичним цілим.

Ми з'ясували, що для їх перекладу необхідно враховувати особливості менталітету, фонові знання, щоб адаптувати текст для реципієнта і досягти комунікативної мети. Так як абсолютна еквівалентність є практично недосяжною, перекладач вдається до трансформацій при перекладі.

В роботі розглянуто види трансформацій. Виявлено, що для перекладу фразових дієслів застосовуються лексико-семантичні трансформації, а саме: конкретизація та генералізація. Але найчастіше перекладач знаходить у мові перекладу лексичний відповідник – дієслово, що найповніше передає значення фразового дієслова.

На матеріалі художнього твору «Пігмаліон» Бернарда Шоу та його перекладу українською мовою ми розглянули специфіку застосування трансформацій. У результаті проведеного дослідження ми дійшли наступних

висновків: фразові дієслова відрізняються від звичайних дієслів, вони допомагають виразити думки чіткіше та влучніше; вони необхідні для вільного спілкування та правильного розуміння англійських текстів; перекладати їх треба з обережністю, використовуючи різноманітні трансформації та враховуючи прагматично-стилістичні аспекти.

Оскільки багато вчених запропонували свої визначення і ознаки, за якими вони розрізняють фразове дієслово, рекомендується прийти до єдиного визначення, згідно з яким можна було б легко виокремити фразове дієслово серед інших.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.

2. Кортни Р. Английские фразовые глаголы / Р. Кортни. – М.: Рус. Яз., 2001. – 767 с.

3. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. – М.: Высшая школа, Дубна: Феникс, Изд. 2, 1996. – 381 с.

4. Левицкая Т. Р. Глаголы адвербиального значения и их перевод на русский язык / Т. Р. Левицкая, А. М. Фитерман. – Тетради переводчика, №2. – М., 1964. – 16 с.

5. Мокровольський О. М. Пігмаліон [Електронний ресурс] / Пер. з англ. – 2008. – Режим доступу: <http://teatral.org.ua/lib/Show/pigmalion.htm>

6. Смит Л. П. Фразеология английского языка / Л. П. Смит / Пер. с англ. – М.: Дрофа, 1998. – 158 с.

7. Povey J. Phrasal Verbs and How to Use Them / J. Povey. – М.: Высшая школа, 1990. – 176 р.

8. Shaw B. Pygmalion. [Електронний ресурс] – 1999. – Режим доступу: www.bartleby.com/138/

REFERENCES

1. Karaban V. I. (2004) Translation of english scientific and technical literature. Grammatical difficulties, lexical, terminological and genre and stylistic problems. Vinnytsia, Ukraine: Nova knyga [in Ukrainian].

2. Kortni R. (2001) English phrasal verbs. Moscow, Ukraine: Rus. Yaz. [in Russian].

3. Kunin A. V. (1996) Course of phraseology of modern English. Moscow, Russia: Vysshaya shkola, Dubna, Russia: Feniks [in Russian].

4. Levitskaya T. R., Fiterman A. M. (1964) Verbs of adverbial meaning and their translation into Russian. Tetradi perevodchika, №2. Moscow, Russia [in Russian].

5. Mokrovolskyi O. M. (2008) Pygmalion. Translation from English. Retrieved from: <http://teatral.org.ua/lib/Show/pigmalion.htm> [in Ukrainian].

6. Smit L. P. (1998) Phraseology of English. Translation from English. Moscow, Russia: Drofa [in Russian].

7. Povey J. (1990) Phrasal Verbs and How to Use Them. Moscow, Russia: Vysshaya shkola [in English].

8. Shaw B. (1999) Pygmalion. Retrieved from: www.bartleby.com/138/ [in English].

И. В. Дворецкая. Особенности перевода английских фразовых глаголов на украинский язык.

В данной работе исследуются английские фразовые глаголы как особенные образования английского языка. Так как фразовые глаголы английского языка являются уникальным явлением, поскольку в нашем языке они отсутствуют, возникает довольно много трудностей их правильного понимания и перевода на украинский язык. Фразовые глаголы иногда путают с простыми глаголами в сочетании с предлогом. Поэтому в работе представляются определения фразового глагола, его характерные особенности, которые отличают их от других конструкций. Подчеркиваются основные проблемы перевода сочетаний такого типа и пути их преодоления. Очень важно при переводе придерживаться того же стиля, учитывать прагматические особенности, так как реципиенты текста оригинала и перевода владеют разным языковым опытом, ментальностью и фоновыми знаниями. Подаются основные приемы перевода фразовых глаголов, отобранных из художественного произведения. Рекомендуется прийти к одному определению фразового глагола, согласно которому его можно было бы легко различить от других глаголов.

Ключевые слова: фразовый глагол, перевод, лексико-семантическая трансформация, лексическое соответствие, генерализация, конкретизация.

I. V. Dvoretzka. The peculiarities of translation of phrasal verbs into Ukrainian.

The given paper is devoted to analyzing the peculiarities of phrasal verbs translation into Ukrainian. Phrasal verbs are frequently used not only in everyday English, but also in the official style of communication. Moreover, one should use them in order to communicate fluently and naturally. It is necessary to understand the meanings of phrasal verbs to translate them into the target language properly. The topicality of this study consists in the necessity of solving existing difficulties during translation, as these types of verbs have no direct equivalents in Ukrainian. This research has been carried out on the basis of the text "Pygmalion" written by Bernard Shaw and its Ukrainian translation done by O. Mokrovolsky. Pragmatic and stylistic peculiarities of phrasal verbs translation have been examined in this paper too. To translate a phrasal verb a translator should also take into account the peculiarities of the mentality of the nation as well as background knowledge and context. It is necessary to adapt the text at the target reader to achieve its communicative purpose. Since the absolute equivalents of phrasal verbs translation are virtually impossible, the translator exploits different types of transformations. The translator deals with the lexical and semantic transformations such as concretization, generalization; also he/she can use a lexical equivalent. The ways of translation with the examples have been given in this paper. It is recommended to find the only definition of phrasal verb which would help to differentiate this type of verbs.

Key words: phrasal verb, translation, lexical and semantic transformation, lexical equivalent, generalization, concretization.